

3. Kvalita pracovní síly

3.1. Vzdělanost a dovednosti

- **Dovednosti lidí v rozhodování podnikatelů**

V důvodech přílivu zahraničních investic bývá - spíše ve verbální rovině - argumentováno tím, že investory přitahují do cílových zemí kromě nižších nákladů i dovednosti a kvalifikace tamějších pracovníků. Podat exaktní rozbor takovéto motivace je však obecně obtížné vzhledem k faktické neměřitelnosti „dovedností“ souvisejících s vykonáním požadované práce. Je tu i faktor charakteru produkce, která si žádá specifickou zručnost (např. výroba počítačových součástek v 80. letech soustředěná především do zemí jihovýchodní Asie počítala s precizností – a také skromností - charakteristickou pro tamější populaci, čímž se region stával atraktivní pro IT firmy přesouvající tam výrobu z „drahé“ Evropy či USA).

V českých zemích s dlouholetou tradicí sahající do dob, kdy Čechy byly jednou z nejprůmyslovější částí Rakouska-Uherska, se dovednosti pracovní síly v tomto směru vyvinuly i v dalších desetiletích pozitivně. Při silném přílivu zahraničních investic na přelomu tisíciletí především do zpracovatelského průmyslu tak byl motiv levné a kvalifikované pracovní síly v ČR uznáván jako důvod relevantní.

- **Podíl skupiny „Dílnští pracovníci, obsluhy stroje, montéři“ je v ČR 11,2 % z celkově zaměstnaných...**

Za jedno z měřítek vzdělanosti a potřebné kvalifikace v dovednostech - jako rys kvality pracovní síly – je možné zvolit délku a strukturu vzdělání. Struktura pracovní síly podle vykonávané činnosti a potřebného vzdělání umožňuje separovat údaje za kategorii „Dílnští pracovníci, obsluhy stroje, montéři“ jako významné kategorie ve zpracovatelském průmyslu. Nevýhodou pro mezinárodní srovnání je relativně starý údaj Eurostatu vycházející z censů 2001.

Přesto je z grafu č. 11 vidět, že ČR má ve srovnání s vybranými zeměmi relativně vysoký podíl této skupiny pracovníků na celkové zaměstnanosti v zemi -11,2 % proti Rakousku (7,1 %), Německu (7,2 %), ale i Portugalsku (8,6 %) či Polsku.

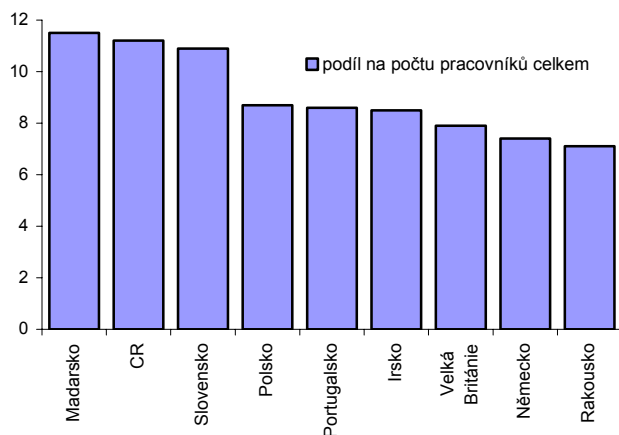
- **... a převažují v ní z více než čtyř pětín lidé s nižším středním vzděláním**

Vzdělání v kategorii pracovníků „Dílnští pracovníci, obsluhy stroje, montéři“ ve struktuře vyššího a nižšího středního vzdělání (v českých podmínkách vzdělání učňů s maturitou či bez maturity) ukazuje pro ČR jednoznačnou převahu vzdělání nižšího středního. Zároveň však i skutečnosti, že tato skupina pracovníků je téměř kompletně vzdělána (98,5 % má nižší nebo vyšší střední vzdělání). Podobný stav Eurostat uvádí pro Slovensko, Polsko a Maďarsko.

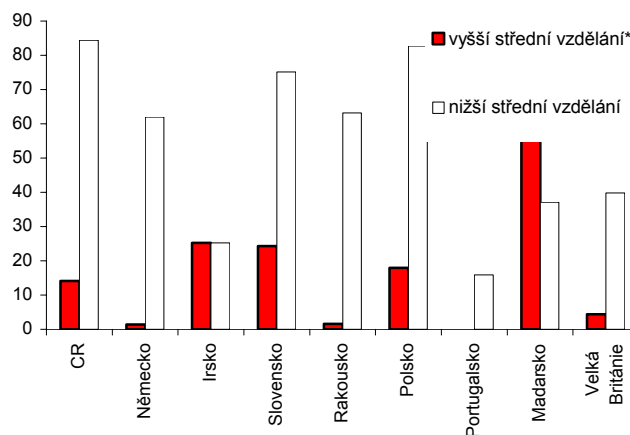
- **Nízký podíl vzdělaných dělníků v Portugalsku, Irsku, Rakousku či Británii**

Naproti tomu např. v Portugalsku má nižší střední vzdělání necelých 16 % pracovníků skupiny „Dílnští pracovníci, obsluhy stroje, montéři“ a vyšší střední není uvedeno. Lze však předpokládat, že tento typ vzdělání v zemi neexistuje, neboť podle vzdělanostní struktury portugalské populace mají plné tři čtvrtiny mužů pouze základní vzdělání. Překvapuje však nízký podíl vzdělanosti uvedené skupiny pracovníků ve Velké Británii (jen 44 % z celkového počtu „Dílnských dělníků, obsluh strojů, montérů“, Irsku (50 %) nebo Rakousku (65 %). Vysvětlením může být jednak struktura ekonomik těchto zemí (nižší podíl průmyslu ve prospěch služeb), možná i vyšší podíl „gastarbeitřů“ bez uvedeného vzdělání.

Graf č. 11 Díleňští pracovníci, obsluha strojů a montéři (podíl na počtu pracovníků v zemi celkem, v %)

Graf č. 12 Podíly vzdělanostních skupin celkovém počtu díleňských pracovníků, obsluhy strojů a montérů (ISCED 1997, v %)

Pramen: Eurostat, vlastní propočty

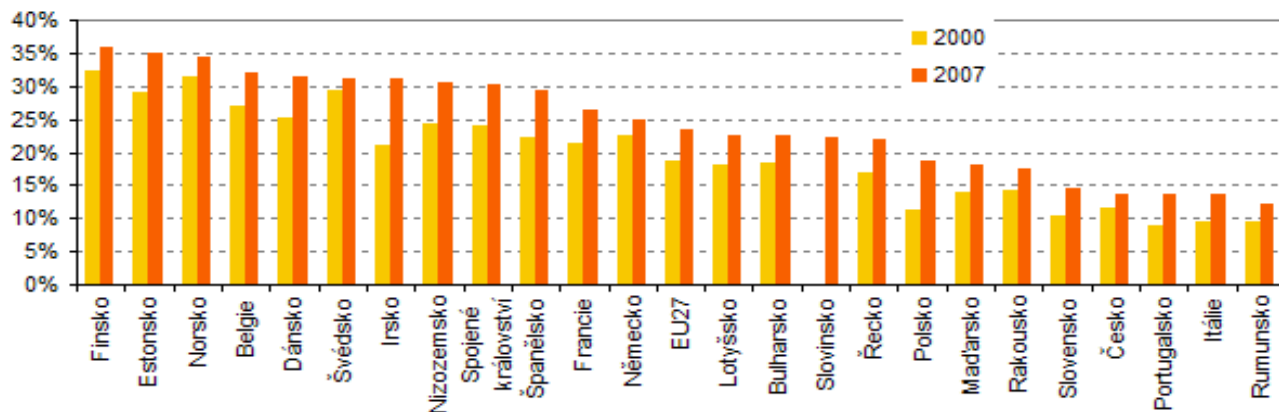
- **Velmi vysoká kvalifikace dělníků, nízké podíly vysokoškoláků**

Výše propočtená data ukazují, že dovednosti pracovní síly zejména ve zpracovatelském průmyslu dané vysokou kvalifikací dělníků zřejmě skutečně byly pro ČR komparativní výhodou přitahující investory. Ovšem ve vysokém stupni vzdělání (ukončené terciární) figuruje ČR podle tabulek na jednom z posledních míst (graf č. 13). Jde o kontroverzní záležitost - bráno podle tohoto vysokého vzdělanostního stupně, nekontextový pohled degraduje ČR na slabě vzdělanou zemi (např. podíl vysokoškolsky vzdělaných žen, 11,6 %, je u nás téměř nejmenší ze 30 sledovaných zemí a nižší je pouze v Rumunsku a na Maltě; u mužů je tento podíl pátý nejhorší).

- **Příčiny i v rozdílných školských systémech**

Sledujeme-li však vzdělanost jako podíl populace, která má vyšší než základní vzdělání, je ČR na jednom z předních míst – 93,6 % českých mužů má vzdělání vyšší než základní (např. ve Španělsku jen polovina), u žen je podíl 86,3 %, pátý nejlepší (na Maltě má vyšší než základní vzdělání jen pětina žen, v Itálii polovina). Roli ve vykázaném nízkém podílu vysokoškoláků hrají i školské systémy v jednotlivých zemích, jejich vývoj v čase i kvalita poskytovaného vzdělání¹.

Graf č. 13: Podíl osob s ukončeným terciárním vzděláním na populaci ve věku 25-64 let (2000 a 2007, v %)

Pramen: Eurostat, 2009

¹ V ČR dlouho neexistovaly bakalářské moduly ani vyšší odborné školy, na nichž bylo možno získat vzdělání klasifikované v tabulkách jako vysokoškolské. Proto jsou zde počty absolventů těchto modulů zatím nízké ve srovnání se zeměmi, kde mají bakalářské tituly tradici mnoha desítek let a zvyšují tak u nich pochopitelně i podíl vysokoškolsky vzdělaných v populaci

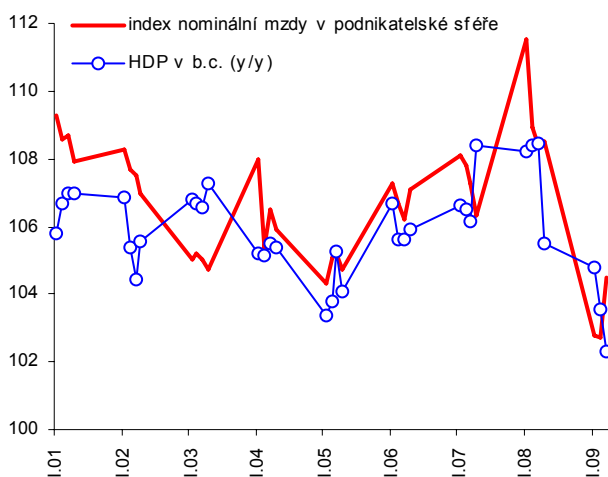
3.2. Cena práce

- **Cena práce pro investory** Kromě vzdělanostní struktury jako atributu kvality pracovní síly vypovídá o podnikatelském prostředí významně i vývoj mezd. Investorsky atraktivní je kombinace vzdělané a levné pracovní síly, jak již bylo zmíněno.

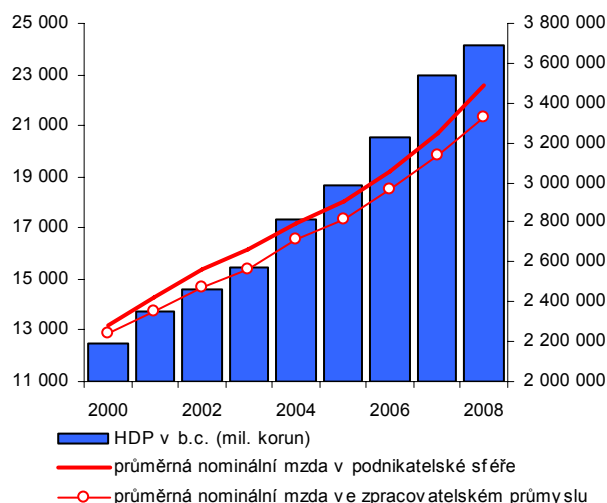
- **Vývoj průměrné nominální mzdy v podnikatelské sféře je těsně svázán s vývojem nominálního HDP** Závislost mezi vývojem mezd v podnikatelském sektoru a tempem růstu nominálního HDP za roky 2000 až 2008 je velmi vysoká (ještě nepatrně vyšší je u průměrné nominální mzdy ve zpracovatelském průmyslu). Je nejvyšší ze všech sledovaných faktorů podnikatelského prostředí uváděných v této analýze.

Podle grafu č. 14 zejména od začátku roku 2004 do poloviny roku 2007 jsou křivky tempa růstu průměrných nominálních mezd v podnikatelské sféře a roční přírůstky HDP v b.c. svázány nejtěsněji. Naopak protichůdný vývoj je patrný na přelomu let 2002 a 2003. Některé mzdové výkyvy lze vysvětlit i „přizpůsobováním“ firem nástupu avizovaných změn v mzdově-legislativní oblasti (např. změn v sazbách daně z příjmu a přesouváním vyplácených odměn do „výhodnějších“ období).

Graf č. 14 Dynamika mezd v podnikatelské sféře a nominálního HDP (y/y z údajů v b.c.)

Graf č. 15 Výše mezd (v korunách) a HDP v b.c. (v mil. korun)

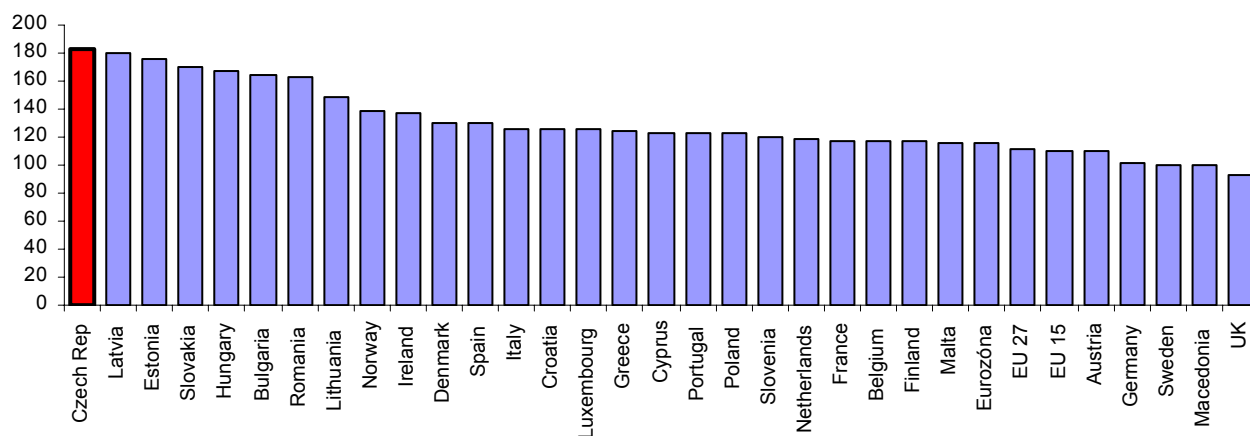

Pramen. ČSÚ

- **Mzdová konkurenceschopnost české ekonomiky oslabuje při nejvyšším růstu mezd v Evropě za období 2000 až 2008**

Levná pracovní síla jako významný faktor investorů při rozhodování o alokaci kapitálu a vlastním podnikání však zřejmě v ČR svou atraktivitu oslabuje. Práce zde zdražila velmi rychle.

Jak je vidět z mezinárodního srovnání (graf č. 16), za roky 2000 až 2008 stouply nominální jednotkové náklady práce v ČR o 83 %, což je nejvíce ze všech 29 zemí uváděných v tabulce Eurostatu. Výrazné růsty zaznamenala většina zemí, které vstoupily do EU v roce 2004 a později (Lotyšsko, Estonsko, Slovensko, Maďarsko, Bulharsko, Rumunsko, Litva s přírůstkem v intervalu 49-80 %), z ostatních stouply jednotkové náklady práce nejvíce v Norsku (+38,4 %).

Graf č. 16: Mezinárodní srovnání – přírůstek nominálních jednotkových nákladů práce za období 2000 až 2008 (index 2000=100)

Pramen: Eurostat